

NEO-KALECKİYEN VE GOODWİNYEN YAKLAŞIMLAR ÇERÇEVESİNDE ÜCRET VE KÂR YANLI BÜYÜME STRATEJİLERİ *

Doç. Dr. Başak Gül Akar

Çukurova Üniversitesi
Kozan İşletme Fakültesi
ORCID: 0000-0001-7258-4402

Dr. Öğr. Üyesi İpek Tekin

Çukurova Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0001-8547-9185

Prof. Dr. Cemil Serhat Akın

Mustafa Kemal Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0002-5812-2508

Öz

Bu çalışmanın amacı, günümüzde emek ve sermaye gelirlerinin gelir dağılımındaki paylarının büyük ölçüde sermaye lehine değişmiş olması ve bunun toplumsal refah ve büyüme açısından sonuçları nedeniyle, alternatif büyüme stratejilerinin gelirin fonksiyonel dağılımı bağlamında tartışılması gerekliliğini teorik düzeyde ortaya koymaktır. Bu amaçla, Kalecki ve Goodwin'in öncül olduğu tartışmada sınıflar arası bölüşüm sorununun bugün geldiği nokta dikkate alındığında, meseleye Kalecki sonrası bir perspektiften yaklaşım, Neo-Kaleckiyen geleneğe ait dinamikler karşılaştırmaya dâhil edilmektedir. Bunun yanında, ücret yanlı bir talep anlayışının büyüme stratejileri için temel bir rol teşkil ettiği, ancak farklı değişkenlerin varlığına bağlı olarak güncel tartışmalarda talep rejimlerini tanımlama sorunu oluştuğu ve bu durumun dikkate alınmasının gerekliliği de vurgulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Fonksiyonel gelir dağılımı, Talep yanlı büyüme, Neo-Kaleckiyen büyüme stratejileri, Goodwin modeli

Wage-led and Profit-led Growth Strategies within the Framework of Neo-Kaleckian and Goodwinian Approaches

Abstract

The aim of this study is to reveal the necessity of discussing alternative growth strategies theoretically in the context of the functional distribution of income since the income shares of labor and capital in income distribution have changed in favor of capital in recent decades. For this purpose, considering the position to which the problem of distribution between classes has reached today in the discussion where Kalecki and Goodwin are the premises, the dynamics of the Neo-Kaleckian tradition are included in the comparison by dealing with the issue from a post Kaleckian perspective. It is also emphasized that a wage-led demand regime constitutes a fundamental role for alternative growth strategies, however, due to the existence of different variables, the problem of defining demand regimes should have also been considered in current debates.

Keywords: Functional income distribution, Demand-led growth, Neo-Kaleckian growth strategies, Goodwin model

* Makale geliş tarihi: 22.02.2021
Makale kabul tarihi: 22.10.2021
Erken görünüm tarihi: 15.06.2022

Neo-Kaleckiyen ve Goodwinyen Yaklaşımlar Çerçevesinde Ücret ve Kâr Yanlı Büyüme Stratejileri*

Giriş

İktisat bilimi, gelir dağılımı meselesi fonksiyonel olarak ele alındığında iktisadi düşünce akımlarının da farklı cevaplar verdiği şu soru ile meşguldür: Sermaye ve emeğin üretimden alması gereken pay ne olmalıdır? Ana akım büyüme teorilerinin arz yanlı yaklaşımlarının aksine, alternatif büyüme stratejilerinde gelir dağılımı meselesi, ekonomik büyümenin gerçekte nasıl anlaşılması gerektiği hakkında ciddi bir göstergedir. Buna göre, temelde iki ana üretim faktörü olan emek ve sermayenin gelirden alması gereken payın ne kadar olduğu ve bunların ekonomiye olan katkısının nasıl olması gerektiği de bu göstergenin yorumlanmasında cevaplandırılması gereken temel sorular olmaktadır. Bu anlamda günümüzün küreselleşen ve finansallaşan ekonomilerinde üretim faktörlerinin gelirden aldıkları paylarda önemli kaymaların gerçekleşmiş olması özellikle yakın dönemde bu tartışmayı daha kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu bölüşüm sorununun, özellikle talep yönünden ele alındığında büyümeyi etkileme kanalları daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Ana akım makro iktisadi modeller, gelir dağılımının tüketim ve yatırım üzerindeki etkilerini göz ardı etme eğilimindedirler. Tüketim açısından bakıldığında eksik tüketimci gelenek ve Post-Keynesyen iktisadi temsil etmek üzere Kaleckiyen argümanlar başta olmak üzere alternatif stratejilerin temel varsayımı ücret geliri ve kâr geliri elde edenlerin tüketim eğilimlerinin farklılaşığıdır (Stockhammer vd., 2009). Bu noktada söz konusu farklılığın, talep rejimleri ve büyüme stratejileri tanımında belirleyici bir rol üstlendiği söylenebilir. Bu bağlamda gelir dağılımının yönünün kâr ve ücret elde edenler arasında ne şekilde yer değiştirdiği tüketim, yatırım ve bu temel değişkenlerin içsel ve dışsal dinamiklerine bağlı olarak ekonomik büyümenin kâr yanlısı bir

* Makalemizi okuyarak görüş bildiren değerli hocalarımız Prof. Dr. Mustafa ÖZER ve Prof. Dr. Sayım IŞIK'a katkıları için teşekkür ederiz.

talep yapısına mı yoksa ücret yanlı bir talep yapısına mı sahip olduğunu göstermektedir.

Temel olarak büyüme-bölüşüm konusunu inceleyen Bhaduri ve Marglin (1990) gelir dağılımını, denge büyüme oranına doğru hareket etmeyi kolaylaştırıcı bir uyarlama değişkeni olarak görmektedir. Gelir dağılımı açısından artan eşitsizliği meydana getiren durum ise, kârın payının yükselmesinin büyüme üzerindeki etkisinin esasında ücretin payında düşüş ile sonuçlanmasıdır. Ücretin payının artmasının kârları etkilemek suretiyle yatırım üzerindeki olası sonuçları ise konuyu başka bir boyuta taşımaktadır ki, bahsi geçen mesele büyüme rejiminin ne olacağıyla ilgilidir.

Kaleckiyan varsayımlar ücret yanlı talep rejimlerini temsil ederken, Marx yanlısı yaklaşımlar daha çok toplam talebin kâr yanlı bir sürece bağlı olduğuna ilişkin argümanlar sunmaktadır. Ancak, Kalecki, kâr konusunu gelir dağılımında toplam talebin yapısı ile ilişkilendirerek, kârların sermaye sahibinin yatırım ve tüketimine göre belirlendiğini ifade etmektedir. Normal şartlar altında yatırımın hem kârın payı hem de sermaye kullanımına olumlu bir karşılık vermesi beklenmektedir. Ancak ücrete dayalı büyüme rejimlerinde yatırımın sermaye kullanım oranlarındaki değişime tepkisi kârın payına vereceği karşılıktan daha yüksek olacaktır. Bundan dolayı, ücrete dayalı büyüme sistemi söz konusu iken meydana gelecek bir durgunluk durumunda daha düşük ücret payı nedeniyle tüketim talebindeki azalış, kârın payındaki artışa yine artışla karşılık veren yatırım tarafından tam anlamıyla telafi edilmemektedir.¹ Kaleckiyan bir bakış açısı ile tam kapasitenin altında sorunsuzca çalışan monopol bir ekonomi varsayımı ile göreceli olarak fiyatların esnek olmadığı ve firmaların talep değişimlerine üretim miktarı ile oynayarak tepki gösterdiği tartışılmaktadır. Fiyatlar değişmezken talep azalışına firmalar üretim miktarını düşürerek karşılık vermektedirler. Dolayısı ile Kaleckiyan teoriye göre, eksik talep, sabit fiyatlar üzerindeki etkisinden dolayı değil, mevcut teçhizatla üretilen çıktı düzeyini azaltmasından dolayı ekonomik durgunluğa neden olmaktadır. Tüm bu sürecin sonucunda da toplam talep (tüketim + yatırım) kârın payının artması sebebiyle azalacak, kârın payı ile sermaye kullanımının derecesi ve kârın payı ile yatırım arasında ters bir ilişki oluşacaktır. Kârın payının yatırım üzerindeki zayıf etkisinden dolayı bu azalışlar meydana gelmektedir. Kârın payındaki bir artış, yatırımın vereceği tepkinin tasarrufunkinden daha az olması nedeniyle toplam

1 Onaran ve Yentürk (2001)'ün mevcut yorumunda, Bhaduri ve Marglin (1990)'in 'Durgunluk ve Canlılık Yanlı Büyüme Rejimleri' konusunu ayrıntılı olarak ele aldığı çalışması bağlamında tespitler ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Bhaduri ve Marglin (1990)'in ilgili çalışmasına ve önemine ilerleyen bölümlerde etraflıca değinilmiştir.

talebi düşürmektedir. Bu durum da kapasite kullanımının azalmasına yol açmaktadır. Bu anlamda işçiler ve sermaye sahiplerinin harcamalarını tüketim ve tasarruf eğilimlerinin farklılık düzeyleri ile ortaya koyarak formel modeller inşa eden ilk iktisatçılar arasında Kalecki'yi görmekteyiz (Onaran ve Yentürk, 2001; Rowthorn, 1981; Kalecki, 1939).²

Gelir dağılımının tüketim üzerindeki etkisinin yatırımlar üzerindeki etkisinden büyük olması ile açıklanabilecek Kaleckiye ücret yanlı rejimlere karşın, Richard M. Goodwin konuyu farklı bir noktaya taşımaktadır.³ Goodwin, Marx'ın ücret ve kâr çelişmesini diferansiyel denkleme döken ve dinamik şekilde inceleyen bir birikim modeli geliştirmiştir. Goodwin, emek ve sermaye arasındaki bölüşüm ilişkisinde bu uyum sürecine eşlik eden ve ücret-kâr-yatırım dinamiklerine karşılık değişen istihdam/işsizlik düzeyleri nedeniyle emek piyasasında değişen güç ilişkilerini Marx yanlısı bir anlayışla birleştirmektedir. Bu noktada da, ekonominin farklı sektörlerinde dengesiz teknoloji ve fiyat-maliyet dinamikleri nedeniyle ortaya çıkan farklılaştırılmış rantların önemini vurgulamaktadır (Goodwin, 1982; Matteo, 2000; Landesmann ve Stehrer, 2006).

-
- 2 Michal Kalecki (1899-1970), Polonyalı tanınmış bir iktisatçıdır. Szeworski (2004) onun gecikmiş ününü, doğru zamanda doğmaması, doğru yerde yaşamaması ve doğru dilde yazmaması şeklinde açıklamaktadır. Kendi ana dilinde yazmış olmasının yarattığı dezavantajın, 1990'lı yıllarda yayınlanmış olan "Collected Works" ile kırılmış olduğu görülmektedir. 1970'lerdeki enflasyon sorunu karşısında Keynesyen politikaların doyurucu bulunmamasının meydana getirdiği temel tartışma, bu değişimde önemli bir rol oynamıştır.
 - 3 Richard Murphey Goodwin (1913-1996), Newcastle (Indiana) doğumlu, pek çok farklı özelliği bir arada taşıyan bir iktisatçıdır. Ressam ve iktisatçı unvanlarına ilaveten politik bir ruha sahip olan Goodwin'in "Marksizmin Bir Eleştirisi (1934)" isimli tezi ile akademik hayatındaki önemli yapıtların ilk adımını attığı söylenebilir. "Studies in Money: England and Wales, 1919 to 1938" başlıklı doktora tezinde ise para arzı ve dolaşımı konularındaki ilk istatistiklerin izlerine rastlanılmaktadır. Para arzının içselliğinin savunulduğu çalışmasında para arzının mevcut konjoktüre tepkisi incelenmektedir. Ayrıca, Schumpeter'in hem öğretmenliği hem de kişiliğinden oldukça etkilendiği görülen Goodwin'in yine kendisi tarafından isimlendirilmiş olan M-K-S (Marx-Keynes-Schumpeter) Sistemi ile de iş çevrimleri ile ilgili çalışmalarının önem kazanmaya başladığı dikkati çekmektedir. Burada, ekonomik büyüme ve yapısal değişimin itici güçlerinden biri olarak yeni teknolojilerin kullanılmasının önemi vurgulanmaktadır. Schumpeter'de olduğu gibi, emek ve sermaye geliri arasındaki makro dağılım dinamikleri, yeni üretim teknikleri uygulanmasının etkisiyle belirlenmektedir. "A Growth Cycle (1982)" başlıklı çalışması ise yaptığı en önemli ve etkileyici yapıtlardan biri olarak görülmektedir (Matteo, 2000; Landesmann ve Stehrer, 2006).

Goodwin (1967)'in standart bir içsel iş çevrimleri modeli ile açıklamaya çalıştığı büyüme yaklaşımında temel değişkenler (içsel) döngülerle karakterize edilmekte ve büyüme sürecinin merkezinde dağılım çatışması yer almaktadır. Goodwin modelinin ana itici gücü, dağılım çatışmasının istihdamda ve emeğin payında içsel döngüler üretmesidir ve bu sonuca ücretlerin ve emek verimliliğinin farklı oranlarda artabileceği gerçeği ile ulaşılmaktadır. Özellikle emek piyasasının katı oluşu ücretler üzerinde yukarı veya aşağı yönlü baskı oluşturabilmektedir. Ekonomi genişleme evresinde olduğu ve istihdamın arttığı bir durumda daha yüksek emek talebi, reel ücretler emek verimliliğinden daha fazla arttığı sürece, çıktıdaki ücret payını artıran bir ücret enflasyonu meydana getirmektedir. Klasik görüşle tutarlı olarak, işçiler tasarruf etmezlerse, kâr payında ortaya çıkan düşüş, gelecekteki yatırımları ve çıktıyı azaltmada etkili olacaktır. Ancak böyle bir durumda da ortaya çıkacak iktisadi çöküş ve daha düşük emek talebi ile birlikte (daha düşük) çıktı seviyesi daha düşük ücret enflasyonuna ve hatta ücret deflasyonuna yol açacaktır. Bunlar neticesinde emeğin payı azalacaktır. Ancak daha yüksek bir kâr payı, daha yüksek istihdam yaratacak ve böylece işçilerin pazarlık gücünü ve dolayısıyla ücretleri iyileştirecek olan yatırımda bir artış yaratacaktır. Bu noktada ücret payı artmış olacak ve döngü kendini tekrar edebilecektir (Tavani, 2014).

Burada sermaye ve emek geliri elde edenler olmak üzere iki sınıflı bir modelleme yapıldığı varsayımı ile hareket edildiğinde baskının kuvveti ve yönü daha net bir şekilde anlaşılacaktır. Goodwin yanlısı bir döngü açısından, birikimlerin kârdan elde edilen tasarruflar tarafından yönlendirildiği görülmektedir ve bu nedenle de konuyu sınıfsal bir çerçevede ele almak önem arz etmektedir. Zira kapitalistler tarafından yeni sermaye mallarına yapılan yatırımdan ikinci bir çıktı daha elde edilmektedir: Firmaların emek talebindeki artış. Bu da emek verimliliğine göre reel ücretler üzerinde yukarı yönlü bir baskı oluşturmakta ve böylece çıktıda ücretlerin payı artmaktadır. Bu noktada emek geliri elde edenler için de bir dağılım ortamı oluştuğu için kârlılık bu durumdan zarar görmekte ve birikim yavaşlamaktadır. İstihdam azalmakta ve reel ücretler emek verimliliğine göre düşmektedir. Bu durumda kârlılık yeniden canlanacak ve birikim yeniden başlayabilecektir. İşgücünün sürekli olarak tam istihdam edildiği ve emeğin payının sermaye ve emek arasındaki ikame esnekliğinin alacağı değere bağlı olarak değiştiği Neo-klasik büyüme modelinin aksine, Goodwin modeli istihdamı ve emeğin payını, saat yönünün tersine sonsuz bir döngü içinde görmektedir (Tavani ve Zamparelli, 2015; Goodwin, 1967).

Goodwin (1967) yanlısı gelenek, toplam ücret artışının, emek piyasasının katılığının bir ölçüsü olarak istihdam oranına bağlı olduğunu varsaymaktadır. İstihdamın arttığı daha katı bir emek piyasası, daha yüksek reel ücret artışı sağlamakta ve bu da emeğin payını artırmaktadır. Ancak burada daha yüksek bir kâr payı neticesi olarak daha yüksek bir istihdam oranına ulaşıldığına ve böylece

işçilerin pazarlık gücü ve dolayısıyla ücretlerini iyileştirecek olan yatırımda bir artış meydana geleceğine dikkat edilmelidir. Ücret payı artmakta ve döngü kendini tekrar edebilmektedir. Bunun yanında, Goodwin'in ortaya koyduğu çevrimlerin gerçekleşme olasılığını incelemek için, ihtiyaç duyulan dinamiklerin mutlaka talep tarafından gelmesi gerektiğine dikkat etmek önem arz etmektedir. Goodwin'de döngüde dağılım konusu kâr daralmasını konu alan bir emek piyasası ve bu anlamda kâr yanlı talep stratejileri temelinde şekillenmektedir (Rezai, 2011). Bu anlamda Goodwin'in modelinde, bir ekonominin talep yönüne ilişkin olarak temel teşkil etmekte olan ücret değişkeninin henüz tam olarak araştırılmamış olması temelde iki modelin (Kalecki-Goodwin) ayrıştığı en önemli noktalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte, Kalecki'nin de Goodwin'in de meseleyi ele alış şekillerinde güç/gelir dağılımının öne çıktığı aşikârdır. Bu nokta ortak olmak üzere, eksik istihdam varsayımı altında, gelir dağılımı konusu pasif bir şekilde ele alınmayıp sınıflar arasındaki güç ilişkileri tüketim ve yatırımın hâkim rollerine işaret eden modeller aracılığı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Kalecki kapalı bir sistem varsayımı ile birlikte ücretlerde meydana gelecek bir azalışın üretimi artırmayacağına işaret etmektedir. Fiyatlarla ücretler tam rekabet koşullarında aynı oranda azalırken, üretim düzeyi değişmeden kalmaktadır. Buna karşın, artan marjinal maliyet ve tam rekabet varsayımlarının göz ardı edilmesi durumunda ise üretim ve istihdamın temel belirleyicileri olarak yatırım ve kapitalist tüketim hacmi karşımıza çıkmaktadır. Bu varsayımlar altında, aksak rekabet ortamında parasal ücretlerde meydana gelecek bir azalış genellikle monopol derecesindeki bir artışın neden olduğu fiyat katılığından kaynaklanmaktadır. Meseleye ücret-kâr ilişkisi açısından bakıldığında ise kişi başı parasal ücret veri iken birim asıl (temel) maliyet ve birim ücret maliyetleri de sabit olacaktır. Bu durumda eğer kâr marjı ve reel ücret aynı zamanda pozitif birer sabit olarak ele alınmakta ise, işçilerin tüketimi çıktıya oranla artacaktır. Bu artış üretim artışından daha düşük olacaktır. Çünkü üretim artışı, potansiyel kârı içermektedir. Burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, şimdiye kadar kârların tamamen potansiyel olarak ele alındığıdır. Kârın somutlaştırılması veya gerçekleşmesi (realizasyonu) malların satılmasını gerektirmektedir. Kârın realizasyonu Marx'ın terminolojisine aittir. Malların kendi değerlerinde veya üretim fiyatında satılmalarını ifade etmektedir (Kalecki, 1991; Sawyer, 1992; Lopez ve Assous, 2010). Bu noktada Kalecki ve Goodwin'in kâr analizlerindeki benzerliğe dikkat edilmelidir. Farklılık, tüketim ve/veya yatırım kanalı ile gelir dağılımında meydana gelecek değişimin ücret ve kâr yönlü bir büyüme stratejisi üzerindeki belirleyiciliği üzerinedir. Kalecki'ye göre firmalar, maliyetlerdeki veya monopol derecesindeki değişimlere göre fiyatlarını bu yeni duruma uyarlamaktadırlar. Bu durum birim ana maliyetlere göre fiyat oranının ve sonuç olarak gelir dağılımının tamamen firmalar tarafından belirlenmesi demektir. Kâr

marjının belirlenmesi eş zamanlı olarak reel ücretlerin de belirlenmesini ifade etmektedir. Bu koşullar altında, reel ücret emek piyasasından ziyade ürün piyasasında belirlenmektedir. Kalecki'ye göre fiyat belirlenimi, doğrudan ücret ve kârlar arasındaki gelir dağılımı ile ilişkilendirilebilir. Ancak burada işçi açısından ücretin, işveren açısından da kârın belirlenmesi hususunda bir çatışma meydana gelmekte ve bu durum gelir dağılımını değiştirmektedir (Sawyer, 1985; Reynolds, 1996).

Bir sonraki başlıkta fonksiyonel gelir dağılımı üzerinden açıklanan ücret ve kâr yanlı talep rejimlerinin analitik çerçevesi kısaca açıklanacaktır. Konu daha sonra, Kalecki temelli bir bakış açısı ile birlikte Marx'ın ilham olduğu Goodwinyen yaklaşım da dikkate alınarak teorik olarak incelenecek ve daha ziyade Neo-Kaleckiye eksende ilerleyerek ilgili teorik ve ampirik yazın ışığında açıklamalar genişletilecektir. Nihayetinde bu teorik açıklamalar değerlendirilerek çalışma sonuca bağlanacaktır.

1. Analitik Çerçeve

Ücret-kâr-büyüme üçgeninde aradaki ilişkilerin temelde tüketim ve yatırım ile olan bağında kapasite kullanımının artan önemi dikkati çekmekte ve fonksiyonel gelir dağılımına ilişkin daha kapsamlı bağlantılara ulaşılmaktadır. Eğer tüketim ücretteki bir artışa yatırımdan daha duyarlı ise, yurt içi talep ücret yanlı (wage-led) olmaktadır (Lavoie, 2017; Stockhammer, vd., 2009). Buna göre süreç şöyle işleyecektir:

Ücretin payı (Kârın payı) ↑ (↓) Kapasite kullanımı ↑ (↓) İstihdam ↑ (↓)

Üretim artışı (Büyüme) ↑ (↓)

Ücret yanlı talep rejimi

(Kâr yanlı talep rejimi)

Burada fonksiyonel gelir dağılımı açısından konunun derinliği, ücret ve kâr elde eden sınıfların kazançlarını harcamaları ve bunun da büyümeyi etkilemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Konu Kalecki açısından değerlendirildiğinde, eğer işçiler tüm gelirlerini tüketim harcamalarına yönlendirirse, ücret ve maaş gelirlerinin işçilerin tüketimine eşit olması beklenecektir. Bir diğer deyişle, işçilerin sermaye sahiplerinden daha yüksek bir marjinal tüketim eğilimine sahip olduğu ve çoğunlukla işçilerin ücretlerinin tamamını tüketime harcadıkları varsayılmaktadır. Kaleckiye mark-up fiyatlama⁴ ve otonom yatırım fonksiyonu ile gelir dağılımı üzerindeki farklı

4 Firmalar tarafından temel olarak işgücü maliyetleri üzerine kâr marjı (mark-up) ilave edilmesi veya maliyet artı fiyatlama yapılması kast edilmektedir.

tüketim/tasarruf eğilimleri varsayımları birleştirildiğinde ortaya çıkan model ise, Rowthorn (1981), Dutt (1984), Taylor (1983) ile Bhaduri ve Marglin (1990) tarafından geliştirilmiş olan Neo-Kaleckiyen model olarak adlandırılmaktadır. Bu modellerde, gelirin fonksiyonel dağılımının hem tüketimin hem de yatırımın belirlenmesinde oynadığı önemli rol, hangi etkinin baskın olduğuna bağlı olarak ücret ve kâr yanlı talep rejimi tartışmalarının gelişimine neden olmuştur. Bu doğrultuda sermaye sahibinin geliri ise, yine kendisinin yatırım⁵ ve tüketim toplamına eşit olarak ifade edilmekte ve konuya tüketim ve tasarruf eğilimleri ile açıklık getirilmektedir (Kalecki, 1939; Carvalho ve Rezai, 2016).⁶

Kaleckiyen ücret yanlı talep rejiminde, sermaye sahiplerinin marjinal tasarruf eğilimi (mps_c) işçilerin marjinal tasarruf eğilimine (mps_w) göre daha yüksektir. Bundan dolayı, ücretler (W) arttığı zaman tüketim harcamalarının (C) artması beklenmektedir. Ücretteki artışların gelir dağılımını emeğin lehine (sermayenin aleyhine) değiştirmesi ile, ortalama ücret gelirine bağlı olarak işçilerin tüketim eğilimi (mpc_w) artacak; sermaye sahibinin tüketim eğilimi (mpc_c) ise azalacaktır (Stockhammer vd., 2009; Palley, 2015; Blecker, 2016):

$$mps_c > mps_w \Rightarrow W \uparrow C \uparrow (mpc_w > mpc_c)$$

Kalecki'nin teorisine göre gelir dağılımının ücret lehine değişmesi durumunda iki olasılık mevcuttur:

-
- 5 Burada yatırım ile kast edilen, sabit sermaye harcamalarıdır (makine, teçhizat, inşaat ve stok artışı).
 - 6 Burada kârın belirleyicileri ele alınırken hem devlet harcamalarının hem de vergilendirmenin olmadığı, kapalı bir ekonomi varsayımı yapılmaktadır. Bu nedenle gayri safi milli hasıla, gayri safi yatırım (sabit sermaye ve stoklar) ve tüketimin toplamına eşit olacaktır. Gayri safi milli hasılanın değeri işçiler ve sermayedarlar arasında paylaştırılmakta ve neredeyse hiçbir şey vergi olarak ödenmemektedir. İşçilerin geliri, ücret ve maaşlardan oluşmaktadır. Sermayedarın geliri veya brüt kâr, amortisman ve dağıtılmamış kârları, temettüleri, tüzel kişilik kazanmamış adı şirketlerden çekilmeleri, kira ve faizi içermektedir. İlave bir varsayımla, işçilerin tasarruf etmeyeceği bir durumda, işçilerin tüketimi onların gelirine eşit olacaktır. Bu denklem, belli bir dönemdeki kârların sermaye sahibinin tüketim ve yatırımlarını belirleyip-belirlemediğini anlamak bakımından önem arz etmektedir. Bu sorunun cevabı, sermayedarların kararlarında yer almaktadır. Buna göre, sermayedarların verili bir dönemde bir öncekinden daha fazla tüketmeye ve yatırım yapmaya karar verebilecekleri, ancak daha fazla kazanmaya karar veremeyecekleri açıktır. Bu nedenle kârları belirleyen şey onların yatırım ve tüketim kararlarıdır, tersi değil (Kalecki, 1971).

- i) Güç dengesinde üstün durumda olan kapitalist sınıf kâr payını sabit tutma eğilimindedir; monopol gücünü kullanarak ücret artışlarını fiyatlara yansıtır, dolayısıyla reel ücretler ve işçilerin alım gücü aynı kalacaktır.

Kalecki'nin dikkate aldığı ekonomide kapitalist bir üretim şekli söz konusudur. Sosyal ilişkiler, üretim için büyük bir önem arz etmektedir. Öyle ki, sosyal sınıflar açık bir şekilde bu analiz çerçevesinde incelenmektedir. Bu itibarla Kalecki yanlısı bir ekonomi, piyasaların göreceli güçlerine göre geliri dağıttıklarını gösterme amacıyla olmuştur. Bu durumun esası, toplumun bir sınıfı tarafından üretilen çıktının, toplumdaki başka bir sınıf tarafından planlanıp, yönetilip idare edilmesine dayanmaktadır. Burada yönetilen sınıf, ücret elde edenleri ifade ederken, baskın olan sınıfsa üretime fiziki hiçbir katkısı olmayan, gelir veya kârın fazlasını alan grubu temsil etmektedir. Bu güç ilişkisinde sermayenin amaçları ile emeğin amaçları birbiri ile çatışmaktadır. Bu durum da sınıf çatışmasını Kalecki'nin analizlerinin odak noktası haline getirmektedir (Arestis, 1996). Ücret ve kârlar arasındaki dağılım büyük ölçüde emeğin reel ücret talebi ve firmaların kâr amacı tarafından belirlenmektedir. Gerçekte işçiler parasal ücret üzerine pazarlık yapmaktadır. Kabul edilebilir gördükleri düzey, gelecekteki enflasyona ilişkin beklentiler, geçmiş döneme ait enflasyon oranı ve bir reel ücret hedefi ile belirlenmektedir. Ancak bu süreçte elde edilen reel ücret sadece kapitalist fiyatlama kararları sonrası bilinebilmektedir. Dolayısıyla bu süreçte monopolün derecesi veya büyük işletmelerin gücü bir şekilde düşürülmedikçe bölüşüm, ücret pazarlığı ile değil fiyatlama kararları sonrası etkin bir şekilde belirlenecektir (Lavoie, 1996-97; Levine, 1986).

Ücret belirlenim sürecinde sendikaların, ortalama verimliliğe ilişkin olarak yalnızca monopol derecesine etki edebildikleri ölçüde reel ücreti etkileyebildikleri görülmektedir. Monopol derecesi kâr düzeyine etki etmektedir. Dolayısıyla monopol derecesinin yüksekliğinden kaynaklanan yüksek kâr marjları, güçlü olan sendikaların daha yüksek ücret artışı için talepte bulunmalarına neden olmaktadır. Yüksek ücret taleplerinin kabul edilmesi durumunda ise monopol derecesi değişmeden kalmaktadır. Bunun sonucunda, yüksek kâr marjlı sektörlerdeki fiyatlar, düşük kâr marjlı sektörlerde yükselmektedir. Bu da, bu sektörlerdeki mal talebini büyük ölçüde etkileyecektir. Kalecki, bu mekanizma aracılığı ile sendikaların monopol derecesini etkileyebileceğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu çerçevede sendikalar, monopol derecesini değiştirebildikleri ölçüde *reel ücretleri* ve ücret payını yükseltebilmektedir (Sawyer, 1985; Arestis, 1992; Levine, 1986).

- ii) Eğer kapitalistler yeterince güçlü değil ise ücretlerdeki değişimin tamamını fiyatlara yansıtamazlar. Gelirleri artan işçiler, tüketim miktarını artırır, firmalar artan talep artışı ile birlikte üretim kapasitelerini artırır, süreç hem tüketime hem de yatırımların artışıyla sonuçlanır. Esasen burada öne çıkarılmaya çalışılan da ikinci olasılığın etki gücüdür. Ancak burada Kalecki

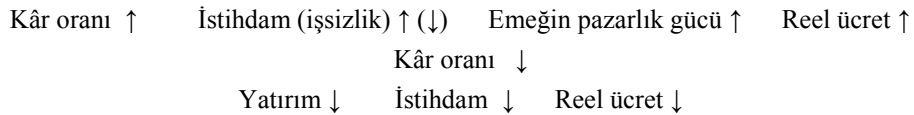
açısından sürecin nasıl işlediğinin anlaşılması önem arz etmektedir. Zira Kalecki, çoğunlukla işçilerin tasarruf etmediklerini varsaymakta ve aksi bir durum oluşmadıkça bu durumun devam edeceğini belirtmektedir. Kalecki'ye göre, aynı zamanda, kapitalistlerin talepleri üretime bağlı değil iken işçilerin talepleri üretimle birlikte değişmektedir. Artan üretimle birlikte istihdam artacak ve sonuç olarak, toplam ücret ödemeleri de artacaktır. Ücretliler tüm ücretlerini harcadıkları için daha yüksek ücret daha çok tüketim (işçinin yaptığı tüketim) anlamına gelecektir (Lopez ve Assous, 2010). Bu seçenek kâr payının azaldığı, üretim miktarının arttığı senaryo için geçerlidir. Sonuçta, kâr payının azalması ile ücret yanlı büyüme gerçekleşmektedir. Kalecki için de zaten bu senaryo merkezi önemdedir.

Goodwin'in ilk olarak 1965'te açıkladığı, Lotka (1925) ve Volterra (1926)'nın analizindeki balık nüfusunun örnek alındığı av ve avcı arasındaki ilişkiye dayalı modeline⁷ bakıldığında ise sermaye sahipleri tüm tasarruflarını yatırıma dönüştürmekte, işçiler ise tüm ücretlerini harcamaktadırlar. Burada Goodwin ve Kalecki'nin ayrıldığı noktanın, gelir dağılımının ücret-kâr elde edenler yönünden değişmesinin yatırım-tüketim üzerinde farklı etkiler yaratmasından kaynaklandığının altı çizilmelidir. Goodwin modelinde işçiler ve kapitalistler yani sermaye sahipleri arasındaki bölüşüm mücadelesi, av ve avcı

7 Goodwin (1967)'in oldukça hayali/soyut olarak nitelendirdiği büyüme çevrimleri modelinin temel varsayımları şu şekildedir: i. Durağan bir teknik ilerleme, ii. Durağan bir işgücü artışı, iii. Sadece emek ve sermayeden (fabrika ve ekipman) oluşan iki üretim faktörü (her ikisi de homojen), iv. Tüm miktarlar reel ve net, v. Ücretin tamamı tüketime yönelik olarak harcanmakta, tüm kâr tasarruf edilmekte ve tasarrufun tamamı da yatırıma ayrılmakta, vi. Sabit bir sermaye-hasıla oranı söz konusu, vii. Son olarak aşağı-yukarı tam istihdam oranı düzeyinde artan bir reel ücret oranı söz konusudur. Ayrıca, Goodwin modeli, işgücü verimliliği ve nüfusun dışsal büyüme oranlarına sahip olduğu tek sektörlü bir büyüme modeli varsayımına dayanmaktadır. Aslında çoğu özelliği Harrod-Domar tipi büyüme modeli ile benzerlik gösterse de klasik tasarruf varsayımları ve emeğin reel ücret pazarlığı ile ilgili davranışları göz önüne alındığında Goodwinin kapalı bir döngü elde edilmiş olmaktadır ve bu da Harrod-Domar büyüme modelinden ayırt edici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, sabit üretim katsayıları, istihdam tarafından belirlenen bir reel ücret ve işgücünün verimliliğini artıran veri bir teknik ilerleme şeklindeki klasik varsayımlarla birlikte Goodwin, işgücünün payını ve istihdam oranını yöneten dinamik ilişkilerin bir Lotka-Volterra denklem sistemi oluşturduğunu ve nötr olarak istikrarlı bir kapalı limit döngüsü sergilediğini göstermektedir (Goodwin, 1967; Desai, 1973; Goodwin, 1982; Harvie, 2000; Matteo, 2000; Landesmann ve Stehrer, 2006).

örneği üzerinden, Marx'ın birikim ve konjontür analizi aracılığı ile dinamik olarak sorgulanmaktadır. Goodwin (1967) uzun süredir yaptığı gözlemlere dayalı olarak, Volterra'nın ele aldığı iki kesimin kısmen birbirini tamamlamaları kısmen de birbirlerine karşı olmaları sebebiyle oluşan ortak yaşam (sembiyotik) probleminin Marx yanlısı bir biçimde belirtildiğinde, kapitalizmin dinamik daralma sürecini anlamaya yardımcı olacağını ifade etmektedir. Burada, av ve avcının yerini sırasıyla istihdam oranı ile işçilerin gelirden aldıkları pay almaktadır. Reel ücret değişim oranı, işsizlik oranına bağlıdır ve para yanlısaması söz konusu değildir (Goodwin, 1967; Barbosa-Filho ve Taylor, 2006).

Bu dinamik ilişkileri kâr oranının yatırımları ve dolayısıyla da toplam talebi (büyüme) artırması bağlamında özetlediğimizde, Goodwin'in elde ettiği sonucun kâr yanlı bir talep rejimini ifade ettiği görülmektedir. Buna göre, gelir dağılımının ücret (kâr) aleyhine (lehine) değişmesinin yatırımlar üzerindeki etkisi, tüketim üzerindeki etkisinden daha fazla olmaktadır (Yerlikaya, 2011). Söz konusu süreci şu şekilde özetlemek mümkündür:

Yukarıdaki döngü, Goodwin'in ele aldığı şekilde Marx yanlısı bir temelde incelendiğinde görülmektedir ki, kârlılığın artması, çıktı ve istihdamın güçlü bir şekilde genişlemesini sağlayarak kendi yıkım tohumlarını taşımakta, çıktı ve istihdamda büyük bir artış meydana getirerek, yedek işsiz ordusunu azaltmakta ve işçinin pazarlık gücünü güçlendirmektedir. Buradaki pazarlık vurgusu, veri bir ekonomik faaliyet düzeyinde emeğin payındaki bir artışın yüksek pazar gücünün bir işareti olduğu şeklindedir. Bunun arkasındaki sebep ise işçilerin, verimliliklerine ilişkin olarak yüksek bir reel ücret alabiliyor olmalarıdır. Konjontürel olarak bakıldığında, genişlemenin başlangıcında işgücü verimliliği reel ücretlerin üzerindedir. Ancak nihayetinde reel ücret artışı büyümeyi yakalamakta ve verimliliğin üzerine çıkmaktadır. Bu noktadan sonra gelir dağılımının emek lehine dönüşümü ile birlikte, kâr oranları ortalama değerinin altına düşmekte ve azalmaktadır. Süreç; kâr oranlarının, yatırımların, istihdamın ve emeğin pazarlık gücünün artması ile emeğin lehine bir gelir dağılımı şeklinde devam etmektedir. Döngünün bu şekilde tekrarı ise dalgalanmaları meydana getirmektedir. Bu dalgalanma, durağan bir denge etrafında kendini tekrar etmektedir. Goodwin'in modeli, büyüme ve gelir dağılımının etkileşime girdiği

dalgalı bir büyüme yolunu açıklamaktadır (Choi, 1995; Harvie, 2000; Barbosa-Filho ve Taylor, 2006).⁸

2. Teorik ve Ampirik Literatürün Gelişimi

Kâr ve ücret yanlı talep rejimleri ayrımında özellikle Post-Keynesyen bakış açısının fonksiyonel gelir dağılımı konusuna yaptığı katkı dikkate değerdir. Bu anlamda Kaleckiye büyüme teorisinde söz konusu ayrımın özünü ücret yanlı ekonomi oluşturmaktadır. Buna karşın, kâr yanlı Goodwinyen görüş, konuyu daha farklı, ancak daha sınırlı bir yönden ele almaktadır. Goodwin iş-çevrimi teorisi, genellikle yatırım fonksiyonu gibi davranışsal talep denklemlerini tanımlamak için çok çaba sarf etmezken, Kalecki yanlıları talep rejiminin doğası ile alakadardır (Stockhammer ve Stehrer, 2011).

Konuya ilişkin mevcut yazın, gelirin ücretlere doğru yeniden dağılımının büyümeyi artırdığını ortaya koymaktadır. İlgili yazında, Goodwin modelinin öngördüğü şekilde kâr yanlı bir büyüme stratejisine dair güçlü etkilere pek rastlanmazken (Mohun ve Veneziani, 2006⁹; Yerlikaya, 2011) veya bu yönde bulgulara ulaşılsa bile¹⁰ (Desai, 1973; Bowles ve Boyer, 1995; Choi, 1995;

8 Burada bir parantez açmak gerekirse, Marx yanlı teoriye göre, bu tarz dalgalanmalara sınıfsal bir ayrım çerçevesinde açıklama getirilmektedir. Bu manada konuya toplumsal bir süreç şeklinde yaklaşıldığında, özellikle de döngüsel bir düşüşün, kapitalizmin ötesinde bir sınıf yapısına geçişe yol açıp açmayacağını, açacaksa bunun ne zaman olacağı bu belirli toplumun sınıf olan ve olmayan bütün süreçlerine bağlanmaktadır. Ve bu tüm bunlar meydana gelirken, dalgalanmalar kapitalizmin çelişkilerine bağlansa da, buna neden olan şeyin tam olarak sermaye birikimi olduğu söylenmemektedir. Burada birikimi oluşturan tüm aşamaların birlikte değerlendirilmesi kast edilmektedir. Marx yanlı bakış açısının konuyu aydınlatacağı nokta, kapitalist sınıf süreçlerinin (artığı üretme, ona el koyma, onu bölüşme) tekrarlayan bu düzene ne şekilde katkıda bulunduğu vurgusunu öne çıkararak, sayısız toplumsal sürecin bir araya gelmesi de dâhil olmak üzere belirli bir birikim düzeyini oluşturan tüm unsurların dalgalanmalara nasıl etki ettiğini göstermeye çalışmaktır (Wolf ve Resnick, 2016).

9 Veneziani ve Mohun (2006), Goodwin modelini, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kurumsal ekonomisi (1948-2004) için kısa ve uzun dönemli olmak üzere test ettikleri çalışmalarında kısa dönem için güçlü bulgulara ulaşırken, uzun dönem için herhangi bir kanıt elde edememişlerdir.

10 Goodwin'in ardından ekonometrik literatürün döngüsel bir kâr daralmasını konu aldığı görülmektedir. Temsili çalışmalar arasında Desai (1973), Goldstein (1996) ve Gordon (1997) örnek olarak verilebilir. Taylor (2004)'ün çalışmasında (kâr yanlı bir talep rejiminin söz konusu olduğu) da yer aldığı üzere genel bulgu, ABD ekonomisi için kâr daralması döngüsünün var olduğu şeklindedir. Döngünün şiddetinin hafif

Harvie, 2000; Barbosa-Filho ve Taylor, 2006; Landesmann ve Stehrer, 2006; Veneziani ve Mohun, 2006; Moura Jr. ve Ribeiro, 2013; Baydur, 2017) mevcut istatistiksel veya kavramsal çelişkilerden dolayı¹¹ Kaleckiyan geleneğin temsil ettiği ücret yanlı rejimleri destekleyen çok sayıda çalışma mevcuttur (Bowles ve Boyer, 1988; Bowles ve Boyer, 1995; Stockhammer ve Onaran, 2004; Naastepad ve Storm, 2007; Hein ve Vogel 2008; Stockhammer vd., 2009; Stockhammer ve Stehrer, 2011; Onaran, vd. 2011; Onaran ve Galanis, 2014; Jetin ve Kurt, 2016; Molero-Simarro, 2017).

Bu paralelde son zamanlarda artan ekonometrik çalışmalarda talep ve büyüme rejimlerinde bir belirleyici olarak gelir dağılımının rolü incelendiğinde, bir diğer deyişle, gelirin fonksiyonel dağılımının etkisi gösterilmek istendiğinde ücret yanlı büyüme stratejilerini esas almak üzere Neo-Kaleckiyan bir büyüme modelinin önemi ortaya çıkmaktadır. Özünü gelirin fonksiyonel dağılımının oluşturduğu modelin, arz boyutunun ve teknik ilerlemenin (içsel) eklenmesi ile daha da genişlediği görülmektedir. Durağan durum büyüme koşulu olarak emek piyasası dengesinin dâhil edilmesi ile devam eden süreçte, servet dağılımının rolünün dikkate alınması ve en nihayetinde de ücret ödemeleri ve yöneticilerin payı arasındaki ilişkinin araştırmalara dâhil edilmesi ile Neo-Kaleckiyan büyüme modellerinin günümüzde geldiği noktaya ulaşılmaktadır (Palley, 2014, 2015, 2017).¹²

Çalışmamızın esas amacı doğrultusunda Neo-Kaleckiyan büyüme modellerinin ilk aşamasına odaklanıldığı için, sermaye ve emek gelirinin tüketim ve yatırım kanalları ile talep üzerinde meydana getirdiği etki özellikle kapasite kullanımının bu süreçte oynadığı rol dikkate alınarak açıklanmaya çalışılacaktır. Bu manada konu, tam kapasitenin altında çalışan monopol bir ekonomi varsayımı

olması sebebiyle tekrarlandığı sonucuna ulaşılmıştır (Taylor, 2004). Emek ve mal piyasasındaki ilişkilerle birlikte dağılım konusunun ele alındığı Araujo vd. (2019)'ye ait çalışmada, ücretin payının artmasının istihdam oranlarını azalttığı, ancak bunun kapasite kullanımında önemli bir karşılığının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İstihdam ve kapasite kullanım oranları arasındaki güçlü ilişkiye rağmen emek ve mal piyasaları farklıdır ve bu şekilde ele alınmalıdır. Emek piyasasına veya gelir dağılımına kıyasla mal piyasasında daha fazla oynaklık gözlemlenmiştir.

11 Bu manada en önemli eleştirilerden biri, modelin yapısal olarak istikrarsız görülmesidir. Yani, deneysel ortam değişse bile sonuçların nitel çıktıların karakterini değiştirmemesi gereğidir (Akçoraoğlu, 2015).

12 Ayrıntılı bir araştırma için bkz: Neo-Kaleckiyan büyüme modellerinin ilk döngüsü için Rowthorn (1981), Taylor (1983), Dutt (1984), Lavoie (1995); ikinci döngü için Verdoorn (1949), Kaldor (1957); Palley (1996, 1997), Naastepad ve Storm (2007); üçüncü aşama için Dutt (2006); Palley (2012a); dördüncüsü için Dutt (1990); Palley (2012b) ve günümüzdeki son gelişimi itibarıyla ise Palley (2014) .

ile göreceli olarak fiyatların esnek olmadığı bir yapı içerisinde dikkate alınmalıdır.

Heterodoks makro modellerde potansiyel çıktının büyüme oranı genellikle sermaye stokunun artış oranının bir fonksiyonu şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bakış açısı ile sermaye, kapitalist bir ekonomideki en kıt faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, Barbosa-Filho ve Taylor (2006)'a ait çalışmada, kapasite kullanımındaki değişikliklerin, gelir-çıktı oranının uzun vadeli trendinden sapmaları şeklinde yorumlandığı görülmektedir. İlgili çalışmada, kapasitenin büyük ölçüde mevcut sermaye stoku tarafından belirlendiği varsayılmaktadır. Sermaye birikimi, genellikle hem ekonomik faaliyet düzeyi hem de kârlılıkla pozitif bir ilişki sergilemektedir. Bu varsayımların sezgisel olarak iktisadi anlamı, iktisadi faaliyet düzeyi göz önüne alındığında, emeğin payındaki artışın küresel ölçekte kâr oranını ve dolayısıyla yatırım talebini düşürmesidir. Başka bir deyişle, gelirin fonksiyonel dağılımı göz önüne alındığında, kapasite kullanımında bir artışın kâr oranını yükseltmesi ve sermaye birikimini teşvik etmesine bağlıdır. Burada emeğin payındaki artış, kapasite kullanımındaki azalışla ilişkilendirilmektedir.

Bu bağlamda Goodwin çerçevesinden konu incelendiğinde bu durumun büyüme üzerindeki etkisinin nötr olacağı bulgusuna ulaşılmaktadır. İlgili modele göre, uzun dönem durağan büyüme dengesi, sermayenin gelir payının sermaye birikim düzeyi üzerindeki pozitif etkisi nedeniyle nötr hale gelir. Büyümeyi nötr hale getiren süreç şöyle işlemektedir: Sabit katsayılı üretim teknolojisi¹³ ile birlikte sermaye birikim oranındaki artışlar istihdamı artırmaktadır. Bununla birlikte, istihdamdaki büyüme, ekonomi tam istihdam duvarına yaklaştıkça emek piyasasında çalışan hane halklarının pazarlık gücünü aşamalı olarak güçlendirmekte ve sonunda reel ücret oranını artırarak gelir dağılımını emek lehine değiştirmektedir. Emeğin gelir payındaki artış kârları sıkıştırırken, sermaye birikimi azalmakta ve büyüme yavaşlamaktadır. Bunun sonucunda da yatırımlar azalmaktadır. Verimlilik ve işgücünün arttığı bir ortamda yatırımların azalmasıyla istihdam oranı düşecek, işçilerin pazarlık gücü ve sonunda emeğin payı azalacağından güç dengesi, daha sonra emeğin bölüşümden elde edeceği gelirlerini tersine çevirebilecek şekilde sermaye sahiplerinin lehine dönecektir. Bir başka deyişle, istihdam oranının düşmesi ve emeğin pazarlık gücünün azalması sermayenin lehine bir bölüşümle sonuçlanacaktır. Kârlılık arttıkça da, ekonomi istihdamdaki büyümeyle birlikte yeniden canlanmaya başlamaktadır (Goodwin, 1967; Goodwin, 1982; Choi, 1995; Harvie, 2000).

13 Sabit oranlı üretim fonksiyonunun bu noktadaki önemi, veri bir çıktı miktarının yalnızca belirli bir faktör bileşimi ile elde edilebilmesidir. Yani her üretim miktarında sermaye/emek oranı sabittir. Çıktıyı üretmek için sabit oranlarda emek ve sermaye bileşimi söz konusudur (Choi, 1995).

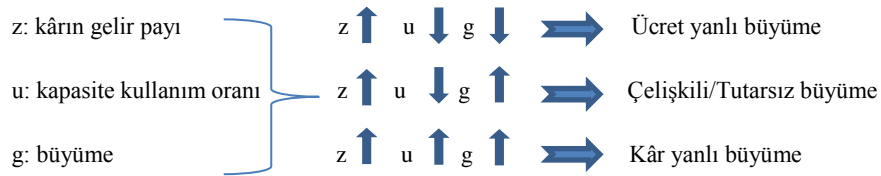
Burada esas sorun, kârın payında bir artışın (ücretin payında bir azalışın) kapasite kullanım oranında nasıl bir etki meydana getireceği ve süreci hangi dinamikler aracılığıyla nasıl değiştirebileceği noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda konu, Neo-Kalecki yanlısı geleneksel bir büyüme modeli çerçevesinde ele alındığında sermaye birikim oranına eşit bir büyümenin gerçekleştiği görülmektedir. Sermaye stokunun ne kadarının yatırıma dönüştüğü (sermaye birikim oranı) sorusuna üç temel değişkene bağlı olarak cevap verilmektedir: Kapasite kullanım oranı, kâr oranı ve kârın payı.¹⁴ Sermaye birikim oranı; kâr oranı, kârın payı ve kapasite kullanımının pozitif bir fonksiyonu olarak belirlenmektedir. Kâr oranı; kârın payı ve kapasite kullanım oranının bir ürünüdür. Kârın payı ise Kaleckiyan dağılım teorisi çerçevesinde firmaların kâr marjlarının bir diğer deyişle fiyat artışlarının pozitif bir fonksiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu güç, hem mal piyasası monopol gücünü hem de emek piyasası pazarlık gücünü yansıtabilir. Bu döngüde işçiler hiç tasarruf edemedikleri için toplam tasarruf oranının sermaye sahiplerinin tasarruf eğilimine pozitif bir şekilde bağlı olduğu görülmektedir. Kaleckiyan yaklaşımın tüm bu döngüde kısa dönemli olarak vardıkları sonuç, reel ücretlerdeki artışın kapasite kullanım oranlarını da artırdığı şeklindedir. Aynı şekilde, uzun dönem için de reel ücret oranı ve birikim oranları arasında pozitif bir ilişki olduğu yönündedir (Bhaduri ve Marglin, 1990; Lavoie, 1995; Palley, 2017). Kaleckiyan birikim modeli çerçevesinden bakıldığında Del Monte (1975), konuyu şu şekilde ifade etmektedir (Lavoie, 1995):

'Modelimiz genellikle gerçek dünyada gözlemlenen şeyi doğrulamaktadır. Monopol derecesinde bir artış, fabrikaların kullanım oranlarını ve büyüme oranını azaltmaktadır. Firmalar, işçilerin reel ücretlerini azaltmaya karar verdiklerinde sonuç, kâr oranında bir artıştan ziyade bir azalış şeklindedir. Çünkü yüksek bir monopol derecesi, kapasite kullanım oranının düşmesine neden olmuştur.'

Tüm bu değerlendirmeler çerçevesinde üç farklı rejime sahip bir Neo-Kaleckiyan geleneksel büyüme modeli karşımıza çıkmaktadır: Ücret yanlı,

14 Kalecki'nin düşüncelerinin temelini kapitalist bir ekonomide malların kâr elde etme amacı ile üretildiği düşüncesi oluşturmaktadır. Kârın payı (profit share), firmaların monopolleşme derecesi ile ilişkilendirilirken, kâr düzeyinin (profit level) esas belirleyicisi olarak, kapitalistlerin harcamalarına işaret edilmektedir. Öte yandan monopolleşme derecesinin değişmesi ile birlikte işçilerin harcamalarındaki değişiklikler efektif talep üzerinden çıktı ve istihdamı etkilemektedir. Bununla birlikte, ücretlerle kârlar arasındaki ilişkinin yönü konusunda kapitalist bir yatırım ve tüketim anlayışının tamamen hâkim bir rolde olduğu ifade edilmektedir. Kalecki'nin bu şekilde gelir dağılımı konusundaki görüşleriyle de bir farkındalık yarattığı dikkati çekmektedir (Lopez ve Assous, 2010).

çelişkili ve kâr yanlı. Bu rejimler, kârın payını etkileyebilecek dışsal bir değişimin (firmaların pazarlık gücü veya kârın payını pozitif etkileyebilecek diğer değişkenler) etkisine işaret etmektedir. Ücret yanlı bir rejimde, dışsal bir değişkenin etkisiyle kârın payının artması (ücretin payının düşmesi), kapasite kullanımı ve büyümeyi düşürmektedir. Kârın payının yatırım üzerindeki zayıf etkisinden dolayı bu azalışlar meydana gelmektedir. Kârın payındaki bir artış, yatırımın vereceği tepkinin tasarrufunkinden daha az olması nedeniyle toplam talebi düşürmektedir. Bu durum da kapasite kullanımının azalmasına yol açmaktadır. Ücret yanlı ekonomilerin bir alt kümesi olarak değerlendirilebilecek olan çelişkili/tutarsız bir rejimde (kâr ve ücret yanlı rejimlerin ortasında bir yerde); kârın payındaki artış (dışsal bir artış) kapasite kullanımını düşürmekte, fakat büyümeyi artırmaktadır. Yatırımın kâra duyarlılığının devam etmesinden dolayı büyüme artmakta, ancak tasarrufun hâlâ büyük olması nedeniyle de kapasite kullanımı düşmektedir. Büyüme, kârın etkisinin kullanım etkisi üzerindeki hâkim rolünden dolayı artmaktadır. Blecker (2016)'ın de çalışmasında yer verdiği üzere Marglin ve Bhaduri (1990) ve Palley (2017) bu durumu “arada bir yerde veya arada bir durumda olma” şeklinde ifade etmekte ve “çelişkili durgunluk” ve “tutarsız, çelişkili” olarak nitelendirmektedirler. Buna göre, büyüme kâr-yanlı iken toplam talep veya kapasite kullanımının ücret yanlı olması zayıf bir olasılıktır. Kâr yanlı bir rejimde; kârın payındaki artış (dışsal bir artış) kapasite kullanımını ve büyümeyi artırmaktadır. Büyüme, kapasite kullanımı ve kârın etkisinin aynı yönde çalışmasından dolayı artmaktadır. Talep (kullanım) kâr-yanlı ise büyüme (birikim) de kâr-yanlıdır. Buradaki mantık ise kârın gelir payındaki artışın toplam talebi de pozitif etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda yatırımın tepkisi tasarrufun üzerindedir. Bu da kapasite kullanımının artmasına neden olmaktadır (Bhaduri ve Marglin, 1990; Onaran ve Yentürk, 2001; Palley, 2015; Blecker, 2016; Palley, 2017). Bu üç olası rejim aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Rowthorn (1981)'un talep, reel ücretler ve büyüme üzerine temel teşkil eden çalışmasında ilgili konu, tam kapasite ve eksik kapasite çalışan ekonomiler

için durumun farklılık arz ettiğini ortaya koymaktadır.¹⁵ Eksik kapasite durumunda nedensellik, reel ücretlerden talebe doğru gerçekleşmekte (eksik tüketimci bakış açısıyla) ve dolayısıyla yüksek reel ücretler, talep üzerindeki etkisi aracılığıyla büyümeyi uyarılmaktadır. Nedensellik tam kapasite durumunda ise tersine dönmektedir: Talepten reel ücretlere doğru bir nedensellik söz konusu olmakta ve yükselen talep büyümeyi artırmaktadır. Çünkü bu durum enflasyonisttir ve çalışanların (kazançlarının) satın alma güçlerini azaltır. Bu iki durum arasındaki zıtlık aşağıdaki bağlantı akışı ile takip edilebilir:

Eksik kapasite: Yüksek reel ücretler → Artan talep → Çıktı artışı → Yatırım artışı

Tam kapasite: Talepte artış → Yüksek fiyatlar → Düşük reel ücret → Yatırım artışı

Tam kapasitede ücretin payı arttığı zaman yatırımın azalması beklenmektedir. Dahası çoğunlukla dağıtılmayan kazançların önemli bir finansal kaynak olduğu ve bu şekilde yatırım harcamalarını etkileyebileceği tartışılmaktadır. Ücretin payında bir artışın toplam talep üzerinde etkisi ise Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nin bileşenlerinin (tüketim, yatırım ve net ihracat) göstereceği tepkinin nispi büyüklüğüne bağlıdır. Araştırma bulgularına göre, ücretin payında bir artış GSYH'de meydana getireceği artışla birlikte yurt içi talebin artmasına neden olacaktır (Stockhammer, vd., 2009; Stockhammer ve Stehrer, 2011; Setterfield, 2017; Lavoie, 2017).¹⁶

15 Kalecki'nin büyüme ve dağılım modeli, Rowthorn (1981) ve Dutt (1984)'dan bağımsız olsa da modellerinde Del Monte (1975) ile aynı sonuçlara ulaştıkları görülmektedir. Lavoie (1995)'nin Kaleckiyan bir büyüme modelini anlattığı çalışmada buna en yakın örneğin Rowthorn (1981)'in ele aldığı model olduğu görülmektedir. Takip edilen modelin açıkça Kaleckiyan büyüme ve dağılım modeli olarak adlandırılabilmesi dört önemli husus vardır (Lavoie, 1995): İlki; hakkında çok şey söylenebilecek olan yatırım fonksiyonudur. İkincisi; fiyatlar doğrudan maliyetlere göre ele alındığında, çok fazla faktörden etkilendiği, bunun da sıklıkla 'monopol derecesi' şeklinde özetlendiği ve talep düzeyinden çok az etkilendiğinin düşünülmesidir. Oligopolistik piyasa yapısına uygun biçimde maliyet artı fiyatlamadan söz edilmektedir. Bir diğer husus; marjinal maliyetlerin tam kapasiteye kadar sabit varsayılmasıdır. Ayrıca genel işçilik maliyetleri dikkate alınmaktadır. Son olarak; kapasite kullanım oranının genel olarak birim değer (unity) altında olduğu varsayılmaktadır ve emek bir kısıt olarak görülmemektedir.

16 Stockhammer ve Stehrer (2011) ilgili analizlerinde yer verdikleri nedensellik testlerinde tüketim ve yatırımdan gelir dağılımına doğru güçlü bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Mevcut çalışmaya göre, Kıta Avrupası ülkelerinden modele dâhil edilenlere ek olarak Japonya ücret yanlı bir talep rejimine sahipken, Anglo-Sakson ülkeler (ABD, UK) kâr yanlı bir rejim görünümü sergilemektedir.

Bhaduri ve Marglin (1990), kapalı bir ekonomi varsayımı ile bu durumu şu şekilde doğrulamaktadır: Yatırımın kâr marjındaki değişikliklere görece olarak güçlü bir şekilde tepki gösteremediği bir durumda, düşük reel ücretler ve kârın gelir payının yüksekliği nedeniyle tüketim talebindeki bir azalış yatırım talebindeki bir artışla tamamen tazmin edilemeyecektir. Sonuç olarak, kapasite kullanım derecesi ve kârın payı arasındaki ters ilişkinin yol açtığı reel ücret azalışı (kârın payındaki artış) toplam talebi (tüketim + yatırım) düşürecektir. Burada ücret yanlı bir büyüme rejimi söz konusudur. Burada belirtilmelidir ki, Bhaduri ve Marglin (1990)'in incelediği şekliyle standart Kaleckiyen büyüme ve gelir dağılımı modellerinde ekonomi ya durgunluk ya da canlılık yanlıdır. Durgunluk ve Canlılık Rejimleri, talep rejimleri ekseninde değerlendirildiğinde ilkini temsilen ücret yanlı, ikincisini temsilen de kâr yanlı rejimler kast edilmektedir. Bir ekonomi durgunluk yanlı olarak tanımlanıyor ise iyileşen gelir dağılımı (kârın payının düşük olması) toplam talebi artırmaktadır; canlılık rejimi söz konusu ise gelir dağılımındaki bozulma, toplam talebi düşürmektedir. Ücret dağıtım kanalının varlığı, ekonominin eş zamanlı olarak durgunluk ve canlılık eğilimlerinin her ikisini de sergileyebileceği anlamına gelmektedir. Buna göre, çalışanlar arasındaki ücret dağılımında meydana gelen kaymalar, kârın sabit gelir payı ile birlikte toplam talebi artırabilir ki, bu durum durgunluk yanlı rejime işaret etmektedir. Ancak kârın payındaki artışlar yatırımı artırabilir ki, bu da ekonominin aynı zamanda canlılık yanlı bir rejime sahip olabileceğini göstermektedir (Palley, 2005; Blecker, 2016). Blecker (2016), bu birbiri yerine kullanılan kavramları, öncekilerin daha çarpıcı olmalarına karşın kafa karıştırıcı bulmaktadır.

Bununla birlikte, Bhaduri ve Marglin (1990)'e ait çalışmanın, Neo-Kaleckiyen bir makro model içerdiği dikkate alındığında ve açık ekonomi varsayımı ile konunun kapsamı genişletildiğinde, görece tüketim farklılıklarının boyutu, yatırımın kâra duyarlılığı ve net ihracatın birim işgücü maliyetlerine duyarlılığı göz önünde bulundurularak ücret ve kâr yanlı talep rejimleri incelenmektedir. Buna göre, ihracat fazlası arayışındaki açık bir ekonomi, durgunluk yanlı bakış açısı paralelinde yüksek reel ücretlerin pozitif talep etkisinin tersine işgücü maliyetlerinin düşük olmasının önemini vurgulayan canlılık rejimlerinin sahip olduğu muhafazakâr bir düşünceyi daha fazla benimseyebilir. Çünkü dış piyasaya daha fazla bağımlılık nedeniyle uluslararası fiyat rekabetçiliği üzerindeki olumsuz maliyet etkisi daha baskındır. Bununla birlikte, sınıflar arasında bir işbirliği, düşük nispi yurt içi reel ücret oranını

Bununla birlikte, istatistiksel olarak anlamlı katsayılarla ulaşılmaması, ücret yanlı Avrupa ekonomilerinin Kaleckiyen argümanla uyumlu olduğu sonucunu doğrulamaktadır.

yeterince telafi edecek şekilde yüksek bir istihdam düzeyi sağlandığı sürece gerçekleşecek bir ihracat ile mümkün görülmektedir.¹⁷

Konunun istihdam vurgusunda, Stockhammer ve Onaran (2004)'ın sermaye birikimi ve kapasite kullanımının önemini dikkate alarak yaptıkları çalışmaları örnek teşkil etmektedir. Sermaye birikimi, kapasite kullanımı üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Bu iki değişken de rejimin yönüne bağlı olarak işsizliği fazlasıyla etkilemektedir. Böylece reel ücretlerin ve dolayısıyla gelir dağılımının işsizliği etkilediği yönündeki Neo-klasik beklentilere dair kayda değer bir bulgu elde edilememiştir. Dahası ücretin yüksek payı nedeniyle emeğin sermaye ile ikamesi ampirik olarak doğrulanmamaktadır. Robinson (1953-1954) benzer şekilde bu bulguyu desteklemektedir. Robinson, aksak rekabet dünyasıyla birlikte bir dağılım teorisi olarak marjinal verimliliğin ele alınmasının başarısızlıkla sonuçlanacağını ortaya koymaktadır. Söz konusu teoremin reddi ile emek arz ve talebinin ücret ve istihdamı belirlemeyeceği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, ücretler düştüğünde işsizliğin kolayca ortadan kaybolacağını beklemek için hiçbir neden yoktur (Pressman, 2006).

Bowles ve Boyer (1988) ise yatırıma dayalı bir talep rejimi altında ücret yanlı bir istihdama dair çelişkili görüme de bazı somut kanıtlar sunmaktadır. Buna göre, ücretlerde bir artış toplam talebi artırırken, istihdamda ters yönlü bir etki meydana getirmektedir. Bu sonuç piyasaların temizleme (denge) fonksiyonu ile daha fazla uyum sergilemektedir. Mal piyasası denge koşulu, bir ücret değişikliğinin denge istihdam düzeyi üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu etkinin pozitif olması durumunda ücrete dayalı bir istihdam rejimi elde edilmektedir. Ücrete dayalı veya (tersi) kâra dayalı istihdam rejiminin ortaya çıkması, yüksek istihdamlı kâr daralmasının görece önemine, işsizlik ödeneğinin boyutuna ve hem tasarrufların hem de yatırımın kâr oranına duyarlılığına bağlı olacaktır. Örneğin, bir ücret artışının etkisi, yatırımı düşürmekten ziyade tüketimi artırmaksa (dolayısıyla talep fazlası yaratırsa) ve eğer bir istihdam artışı talep fazlasını azaltma etkisine sahipse (kârlar üzerindeki etkisi ve dolayısıyla tasarruflar ve yatırımlar ile hükümetin borçlanması üzerindeki etkisi aracılığıyla) ücrete dayalı bir rejimin başka bir çeşidi ortaya çıkmaktadır. İlgili çalışmaya göre, eğer yatırımın kâra duyarlılığı yüksek ise yine de ücret yanlı bir istihdam rejimi elde edilebilir; ancak bu durum, denge ücret ve istihdam düzeylerinde eşzamanlı bir artış avantajı ile birlikte sendikalar, işverenler veya devlet tarafından ücret kısıtlamalarının güvence altına alınması hususunda ortak hareket etmeyi gerektirebilir. Yatırımın kârlılığa duyarlılığının yine fazla olduğu ancak bu kez istihdamın yüksek seviyelerde olduğu durumda ise, ücret artışının yatırım üzerindeki olumsuz etkisinin toplam talep üzerinde hâkim hale gelmesi nedeniyle

17 Ne var ki, tüm ülkelerin aynı anda ihracat fazlası elde etmelerinin imkânsızlığı, bu stratejiyi özünde kusurlu kılmaktadır.

ücret yanlı büyüme gerçekleşmemektedir. Bowles ve Boyer (1988)'in analiz ettikleri model, tasarruf ve yatırım üzerindeki etkileri dolayısıyla toplam talebin temel belirleyicisi olarak gelir dağılımını ele almaktadır. Gelir dağılımı, sınıf güçleri dengesinin istihdam seviyesine ve dolayısıyla toplam talep seviyesine bağlı olduğu iş ve ücret üzerine olan sınıf çatışmasının sonucudur.

Gelirin fonksiyonel dağılımına odaklanmış bu bakış açısının kısaca ücret yanlı talep anlayışına dayalı bir büyüme stratejisini öne çıkardığı aşikârdır. Ancak bu noktada önemli bir husustan daha söz etmek gereği doğmaktadır. Kaleckiyen/Post-Keynesyen (KPK) gelenek ekseninde büyüme ve dağılım konusunu emek ve mal piyasalarının rolünü dikkate alarak incelemiş olan Assous ve Dutt (2013)¹⁸, dış ticaret, para-banka ve mali göstergeler gibi dışsal değişkenlerin etkisinin azlığı veya çokluğuna göre rejimin yönünün değişebileceğini ortaya koymaktadır. Buna göre, gelir dağılımının işçilerin lehine değişmesi ile ücretin artan payının firmaların arzulan yatırım oranını artırması durumunda toplam talepteki genişleme ile birlikte büyüme oranı da yükselecektir. Mal piyasasındaki uyarlamalar altında oluşan böyle bir rejim, ücret yanlıdır. Ancak ilgili çalışma, daha büyük dışsal değişiklikler için sonucun tersine dönebileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Carvalho ve Rezai (2016), ABD ekonomisi için, gelir dağılımında en alttaki ücretlilerden en üst beşte birlik dilime doğru tasarruf eğiliminin önemli ölçüde arttığına dair ampirik kanıtlar sundukları çalışmalarında, geleneksel Neo-Kaleckiyen makroekonomik model çerçevesinde daha eşit dağılımların her zaman daha yüksek çıktıya yol açtığını göstermektedirler. Ayrıca işçiler arasındaki gelir eşitsizliğinin azalmasında daha ücret yanlı bir büyüme anlayışına dönülmesini sağlayan koşullar sunulmaktadır. Bu görüş, ABD için (1967-2010) yapılan bir ekonometrik çalışma ile desteklenmiştir. Buna göre, 1980'den sonra gelir eşitsizliğindeki artış, ABD ekonomisini daha kâr yanlı bir hale getirmiştir.

Bununla birlikte, talep rejiminin yönünü, ele alınan zamanın uzunluğu da etkileyebilmektedir. Özellikle kısa dönemli analizlerde sonuçların kâr yanlı, daha uzun periyotta ise ücret-yanlı talep rejimlerine işaret ettiği görülmektedir. Bunun gerekçesi ise, kısa dönemde kârın payının daha yüksek olmasının (düşük işgücü maliyetlerinin) yatırım ve net ihracat üzerinde en güçlü pozitif etkiye sahip olabilmesi iken, ücretin payının daha yüksek olmasının tüketim üzerindeki yansımalarının (işçilerin ücret gelirine olan tüketim duyarlılığına dayalı olarak)

18 Assous ve Dutt (2013)'un bu anlamdaki katkısı da önemlidir. KPK bakış açısında, işçiler, kapitalistler veya kârı alanlar arasındaki gelir dağılımını monopol derecesi belirlemede ve dağılımın toplam talep üzerindeki etkisi aracılığıyla sermaye birikimi ve büyümenin nasıl etkilendiği incelenmektedir. Özellikle Dutt (1984), talep ve büyüme rejimleri bağlamında fonksiyonel gelir dağılımı konusuna ciddi ölçüde katkı sağlamıştır.

uzun dönemde gerçekleşecek olmasıdır. Blecker (2016) en azından ABD gibi daha büyük ülkeler için bu durumun geçerliliğini kabul etmektedir.

3. Değerlendirme ve Politika Önerileri

Bu çalışmada arz yanlı büyüme stratejilerinden farklı olarak, fonksiyonel gelir dağılımı bağlamında emek ve sermaye gelirlerinin tüketim ve yatırım etkilerini dikkate alan talep yanlı büyüme stratejilerinin varsayımları ve sonuçları değerlendirilmiştir. Bu anlamda, Neo-Kaleckiyan ücret yanlı talep anlayışına dayalı bir büyüme stratejisi ağırlıklı olmak üzere Goodwinyen kâr yanlı talep rejimleri ile karşılaştırma yapılarak, kapsamlı bir teorik çerçeve sunulmasına gayret edilmiştir.

Talep yanlı büyümeye ilişkin çeşitli çalışmalardan elde edilen sonuçlar, talep rejimleri konusunda ülkeden ülkeye farklılık olduğunu gösterdiği gibi araştırmaların daha geniş kapsamda ele alınması gerektiğini de ortaya koymaktadır (Stockhammer ve Onaran, 2004; Hein ve Vogel 2008; Stockhammer vd., 2009; Stockhammer ve Stehrer, 2011; Onaran vd., 2011; Onaran ve Galanis, 2012; Assous ve Dutt, 2013; Carvalho ve Rezai, 2016; Jetin ve Kurt, 2016; Blecker, 2016; Molero-Simarro, 2017). Çünkü değişkenlerin verdiği tepkinin derecesi talep rejiminin yönünü de değiştirebilmektedir. Bu nedenle hem incelenen dönem hem de dış ticaret, verimlilik, eşitsizlik, finansallaşma, kişi başına düşen gelir gibi değişkenler de dikkate alınarak daha ayrıntılı analizler yapılmasının sağlıklı sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

Palley (2017) bu noktada, iktisadi rejimin ne olduğuna bakılmaksızın ücretin payındaki artışların, daima büyüme ve kapasite kullanım oranını artırsa da meydana gelebilecek ampirik ve politik bir tehlikenin varlığına da dikkati çekmektedir. Ekonometrik tuzak, ekonominin ücret veya kâr yanlı olup olmadığı tahmininin aynı dönem boyunca politikaların yapısına (asgari ücret ve işgücü yasaları gibi) bağlı olmasıdır. Politik tuzak ise ekonometrik olarak elde edilen bulgulara göre ekonominin kâr yanlı tanımlanabilmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Buna göre, kârın payına odaklanan politikaların teşvik edilmesi ile ücretin payının önemi göz ardı edilmiş olacaktır (Palley, 2017). Bununla birlikte, yüksek istihdam oranlarının nihayetinde kâr daralması ile birlikte sınırlı bir istihdam seviyesine (tam istihdam düzeyinin altında) yol açtığı durumda bile, genişletici toplam talep politikaları, emek piyasasının düzenlenmesinde kurumsal değişikliklerin olmaması durumunda etkisiz kalabilecektir (Bowles ve Boyer, 1988).

Politika uygulamaları ekseninde incelenen modeller, politikanın farklı gelir düzeyleri üzerinde müdahale edebileceği çeşitli alanlar olduğunu göstermektedir. Temel politika önerisi, bu çalışmanın da desteklediği şekilde, kârın payından ziyade ücret ödemelerinin dağılımına odaklanan ilerici bir

politika izlenmesi şeklindedir. Ücret ödemelerinin artan şekilde yeniden dağılımı daima genişleticidir; oysa ekonomi canlılık yanlı bir rejime sahip ise kârın payının düşürülmesi daraltıcı olabilir (Palley, 2005).¹⁹ Bu durumu ücret ve kâr yanlı rejimler paralelinde yeniden değerlendirdiğimizde sonuç, yöneticilerden çalışanlara ve kârlardan ücretlere doğru bir bölüşüm politikasının ücret yanlı rejimlerde genişletici etkilere sahipken, kâr yanlı rejimlerde etkinin belirsiz veya daraltıcı sonuçları olabileceği şeklindedir.

Yukarıda ele alınan tüm teorik ve ampirik çalışmalar göstermektedir ki, talep rejimleri hususunda özellikle de sayısal verilere dayanan istatistiklerle kesin bir hükme varmak oldukça zordur. Değişkenlerin tepki derecesine göre, geçerli olan talep rejimini sınamak amacıyla defalarca yapılmış olan analizler akıllarda soru işaretleri de bırakmaktadır. Çünkü stratejinin yönünü tayin etmede politik faktörler çok güçlü bir rol oynamaktadır. Burada akla uygun bir seçenek olarak kârın payının ücretin payındaki artış/azalışlara vereceği tepkide söz sahibi olan sermaye sahipleri üzerinden bir çözüm arayışı sunmak makul olabilir. Bir başka deyişle, bir büyüme politikası belirlenirken gelir dağılımı da stratejinin bir parçası olmalı, talep yönlü bir strateji özümsemek üzere ücret artışlarının, kârın payı üzerinde yaratacağı katma değer gözden kaçırılmamalıdır. Bu şekilde oluşturulacak politik çözüm önerilerinin sınıflar arası işbirliğini daha üst noktaya taşıyacağı düşünülmektedir. Böylece, bölüşüm sorununu en aza indirgeyecek şekilde kârın gelir payının, eşitsizlik pahasına öncelik olduğu bir anlayışın dezavantajlarından kaçınma imkânı doğacaktır.

19 Palley (2005), ilgili çalışmasında ücretin payı ve ücret ödemeleri dağılımı arasındaki farkın önemli teorik ve politik göstergelere sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu durum teorik düzeyde ekonomilerin hem durgunlukçu hem de canlılık yanlı bir rejim sergilediğini açıklamaktadır. Ücret ödemelerinin işçiler lehine yeniden dağıtım tüketimi artırmak yoluyla iktisadi faaliyeti ve toplam talebi artırmaktadır. Ne var ki, kârın payının düşürülmesi yatırım harcamalarının azaltılması nedeniyle ekonomiyi yavaşlatabilir. Politik düzeyde bu durumda ilerici bir politika, geleneksel bakış açısında olduğu gibi kârın payından ziyade ücret ödemelerinin dağılımını değiştirmeye odaklanmalıdır. Yöneticilerden işçilere bir yeniden dağıtım daima genişleticidir. Kârlardan ücretlere doğru bir yeniden dağıtım ise eğer ekonomi durgunlukçu ise genişleyici bir etkiye sahiptir. Aksi halde canlılık rejimleri bağlamında daraltıcı sonuçları olacaktır. Sendikalar her iki dağılım tipini (yöneticilerden-çalışanlara; kârlardan ücret ödemelerine) de dikkate alabilir. Durgunluk yanlısı bir ekonomide bu durum fazlasıyla genişletici iken, canlılık yanlısı bir ekonomide etki belirsizdir.

Kaynakça

- Akçoraoğlu, Alpaslan (2015), "Gelir Dağılımı ve İktisadi Büyüme: Post-Keynesyen Modeller ve Politika Analizi", *Ekonomik Yaklaşım*, 26(96): 91-126.
- Araujo, Ricardo, Marwil Dávila-Fernández ve Helmar Nunes Moreira (2019), "Some New Insights on the Empirics of Goodwin's Growth-cycle Model", *Structural Change and Economic Dynamics*, 51: 42-54.
- Arestis, Philip (1992), *The Post-Keynesian Approach to Economics* (England: Edward Elgar Publishing Company).
- Arestis, Philip (1996), "Kalecki's Role in Post-Keynesians Economics: An overview", King, John E. (Der.), *An Alternative Macroeconomic Theory: The Kaleckian Model and Post-Keynesian Economics* (USA: Kluwer Academic Publishers): 11-34.
- Assous, Michael ve Amitava Krishna Dutt (2013), "Growth and Income Distribution with the Dynamics of Power in Labour and Goods Markets", *Cambridge Journal of Economics*, 37(6): 1407-1430.
- Barbosa-Filho, Nelson H. ve Lance Taylor (2006), "Distributive and Demand Cycles in the US Economy-A Structuralist Goodwin Model", *Metroeconomica*, 57(3): 389-411.
- Baydur, Cem Mehmet (2017), "Goodwin Reel İş Çevrimi Temel Alınarak Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemine Politik İktisadi Bir Bakış", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 17(35): 43-58.
- Bhaduri, Amit ve Stephen Marglin (1990), "Unemployment and the Real Wage: The Economic Basis for Contesting Political Ideologies", *Cambridge Journal of Economics*, 14(4): 375-393.
- Blecker, Robert A. (2016), "Wage-led versus Profit-led Demand Regimes: The Long and the Short of It", *Review of Keynesian Economics*, 4(4): 373-390.
- Bowles, Samuel ve Robert Boyer (1988), "Labor Discipline and Aggregate Demand: A Macroeconomic Model", *The American Economic Review*, 78(2): 395-400.
- Bowles, Samuel ve Robert Boyer (1995), "Wages, Aggregate Demand, and Employment in an Open Economy: An Empirical Investigation", *Epstein, Gerald A. ve Herbert M. Gintis (Der.), Macroeconomic Policy after the Conservative Era* (Cambridge: Cambridge University Press): 143-171.
- Carvalho, Laura ve Armon Rezai (2016), "Personal Income Inequality and Aggregate Demand", *Cambridge Journal of Economics*, 40(2): 491-505.
- Choi, Heegab (1995), "Goodwin's Growth Cycle and the Efficiency Wage Hypothesis", *Journal of Economic Behavior and Organization*, 27(2):223-235.
- Davis, John B. (1987), "Three Principles of Post Keynesian Methodology", *Journal of Post Keynesian Economics*, 9(4): 552-564.
- Del Monte, Alfredo (1975), "Grado di Monopolio e Sviluppo Economico", *Rivista Internazionale di Scienze Sociali*, 46(Fasc. 3): 231-263.
- Desai, Meghnad (1973), "Growth Cycles and Inflation in a Model of the Class Struggle", *Journal of Economic Theory*, 6(6): 521-545.
- Dutt, Amitava K. (1984), "Stagnation, Income Distribution and Monopoly Power", *Cambridge Journal of Economics*, 8(1): 25-40.
- Dutt, Amitava K. (1990), "Growth, Distribution and Capital Ownership: Kalecki and Pasinetti Revisited". Raj, Debraj, Bhaskar Dutta, S. Gangopadhyay ve Dilip Mookherjee (Der.), *Economic Theory and Policy: Essays in Honor of Dipak Banerjee* (Bombay: Oxford University Press): 130-145.

- Dutt, Amitava K. (2006), "Aggregate Demand, Aggregate Supply and Economic Growth", *International Review of Applied Economics*, 20(3): 319–336
- Goldstein, Jonathan P. (1996), "The Empirical Relevance of the Cyclical Profit Squeeze: A Reassertion", *Review of Radical Political Economics*, 28(4): 55–92
- Gordon, David (1997), "Must We Save Our Way out of Stagnation? The Investment-Savings Relationship Revisited". Pollin, Robert (Der.), *The Macroeconomics of Saving, Finance, and Investment* (Ann Arbor: University of Michigan Press): 95-160.
- Goodwin, Richard M. (1967), "A Growth Cycle", Feinstein, Charles H. (Der.), *Socialism, Capitalism and Economic Growth* (Cambridge: Cambridge University Press)
- Goodwin, Richard M. (1982), *Essays in Economic Dynamics* (London: Macmillan).
- Harvie, David (2000), "Testing Goodwin: Growth Cycles in Ten OECD Countries", *Cambridge Journal of Economics*, 24:349–376.
- Hein, Eckhard ve Lena Vogel (2008), "Distribution and Growth Reconsidered: Empirical Results for Six OECD Countries", *Cambridge Journal of Economics*, 32(3): 479–511.
- Jetin, Bruno ve Ozan Ekin Kurt (2016), "Functional Income Distribution and Growth in Thailand: A Post Keynesian Econometric Analysis", *Journal of Post Keynesian Economics*, 39(3): 334–360.
- Kaldor, Nicholas (1957), "A Model of Economic Growth", *Economic Journal*, 67(268): 591–624.
- Kalecki, Michal (1939 [1991]), "Money and Real Wages", Osiatynski, Jerzy (Der.), *Collected Works of Michal Kalecki* (Vol. II) (New York: Clarendon Press-Oxford): 21-50.
- Kalecki, Michal (1971), *Selected Essays on the Dynamics of the Capitalist Economy 1933-70* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Landesmann, Michael ve Robert Stehrer (2006), "Goodwin's Structural Economic Dynamics: Modelling Schumpeterian and Keynesian Insights", *Structural Change and Economic Dynamics*, 17(4): 501–524.
- Lavoie, Marc (1995), "The Kaleckian Model of Growth and Distribution and Its Neo-Ricardian and Neo-Marxian Critiques", *Cambridge Journal of Economics*, 19(6): 789-818.
- Lavoie, Marc (1996-97), "Real Wages, Employment Structure and Aggregate Demand Curve. In A Kaleckian Short-Run Model", *Journal of Post-Keynesian Economics*, 19(2): 275-288.
- Lavoie, Marc (2017), "The Origins and Evolution of the Debate on Wage-led and Profit-led Regimes", *European Journal of Economics and Economic Policies: Intervention*, 14(2): 200-221.
- Levine, David P. (1986), "A Note on Wage Determination and Capital Accumulation", *Journal of Post Keynesian Economics*, 8(3): 463-477.
- Lopez G., Julio ve Michael Assous (2010), *Michal Kalecki* (United Kingdom: Palgrave Macmillan).
- Lotka, Alfred J. (1925), *Elements of Physical Biology* (USA: Williams and Wilkins Company).
- Matteo, Massimo Di (2000), "Richard Murphey Goodwin (1913-1996)", Arestis, Philip ve Malcolm Sawyer (Der.), *A Biographical Dictionary of Dissenting Economists* (Cheltenham, United Kingdom: Edward Elgar): 240-249.
- Molero-Simarro, Ricardo (2017), "Inequality in China Revisited. The Effect of Functional Distribution of Income on Urban Top Incomes, the Urban-Rural Gap and the Gini Index, 1978-2018", *China Economic Review*, 42: 101-117.
- Moura Jr, N.J. ve Marcelo B. Ribeiro (2013), "Testing the Goodwin Growth-cycle Macroeconomic Dynamics in Brazil", *Physica A*, 392: 2088–2103.

- Naastepad, C.W.N. ve Servaas Storm (2007), "OECD Demand Regimes (1960–2000)", *Journal of Post Keynesian Economics*, 29(2): 211-246.
- Onaran, Özlem ve Nurhan Yentürk (2001), "Do Low Wages Stimulate Investment? An Analysis of the Relationship between Distribution and Investment in Turkish Private Manufacturing Industry", *International Review of Applied Economics*, 15(4): 359-374.
- Onaran, Özlem, Engelbert Stockhammer ve Lucas Grafl (2011), "Financialization, Income Distribution and Aggregate Demand in the USA", *Cambridge Journal of Economics*, 35(4): 637–661.
- Onaran, Özlem ve Giorgos Galanis (2014), "Income Distribution and Growth: A Global Model", *Environment and Planning A: Economy and Space*, 46(10): 2489 – 2513.
- Palley, Thomas I. (1996), "Growth Theory in a Keynesian Mode: Some Keynesian Foundations for New Growth Theory", *Journal of Post Keynesian Economics*, 19(1): 113–135.
- Palley, Thomas I. (1997), "Aggregate Demand and Endogenous Growth: A Generalized Keynes–Kaldor Model of Economic Growth", *Metroeconomica*, 48(2): 161–176.
- Palley, Thomas I. (2005), "Class Conflict and the Cambridge Theory of Distribution", Gibson, Bill (Der.), *The Economics of Joan Robinson: A Centennial Celebration* (Cheltenham: Edward Elgar): 203-224.
- Palley, Thomas I. (2012a), "Growth, Unemployment and Endogenous Technical Progress: A Hicksian Resolution of Harrod's Knife-edge", *Metroeconomica*, 63(3): 512–541
- Palley, Thomas I. (2012b), "Wealth and Wealth Distribution in the Neo-Kaleckian Growth Model", *Journal of Post Keynesian Economics*, 34(3): 453-474.
- Palley, Thomas I. (2014), "A Neo-Kaleckian–Goodwin Model of Capitalist Economic Growth: Monopoly Power, Managerial Pay and Labour Market Conflict", *Cambridge Journal of Economics*, 38(6): 1355–1372.
- Palley, Thomas I. (2015), "The Middle Class in Macroeconomics and Growth Theory: A Three-class Neo-Kaleckian–Goodwin Model", *Cambridge Journal of Economics*, 39(1): 221–243.
- Palley, Thomas I. (2017), "Wage- vs. Profit-led Growth: The Role of the Distribution of Wages in Determining Regime Character", *Cambridge Journal of Economics*, 41(1): 49-61.
- Pressman, Steven (2006), *Fifty Major Economists* (London and New York: Routledge).
- Reynolds, Peter J. (1996), "Kalecki's Theory of Prices and Distribution", King, John E. (Der.), *An Alternative Macroeconomic Theory: The Kaleckian Model and Post-Keynesian Economics* (USA: Kluwer Academic Publishers): 73-92.
- Rezai, Armon (2011), "Goodwin Cycles, Distributional Conflict, and Productivity Growth", *Metroeconomica*, 63(1), 29-39.
- Robinson, Joan (1953, 1954), "The Production Function and the Theory of Capital", *The Review of Economic Studies*, 21(2): 81-106.
- Rowthorn, Bob (1981), *Demand, Real Wages and Economic Growth* (London: Thames Polytechnic).
- Sawyer, Malcolm C. (1985), *The Economics of Michal Kalecki* (New York: M. E. Sharpe Armonk).
- Sawyer, Malcolm C. (1992), "On the Origins of Post-Keynesian Pricing Theory and Macroeconomics", Arestis, Philip ve V. Chick (Der.), *Recent Development in Post-Keynesian Economics* (United Kingdom: Edward Elgar): 64-81.
- Setterfield, Mark (2017), "Wage-versus Profit-led Growth After 25 Years: An Introduction to the Third Special Issue", *Review of Keynesian Economics*, 5(2): 143-145.

- Stockhammer, Engelbert ve Özlem Onaran (2004), "Accumulation, Distribution and Employment: A Structural VAR Approach to a Kaleckian Macro Model", *Structural Change and Economic Dynamics*, 15(4): 421–447.
- Stockhammer, Engelbert, Özlem Onaran ve Stefan Ederer (2009), "Functional Income Distribution and Aggregate Demand in the Euro Area", *Cambridge Journal of Economics*, 33(1): 139–159.
- Stockhammer, Engelbert ve Robert Stehrer (2011), "Goodwin or Kalecki in Demand? Functional Income Distribution and Aggregate Demand in the Short Run", *Review of Radical Political Economics*, 43(4): 506–522.
- Szeworski, Adam (2004), "A Note on the Changing Approaches to Kalecki's Ideas in the World Literature", Sadowski, Zdzislaw L. ve Adam Szeworski (Der.), *Kalecki's Economics Today* (London-New York: Routledge): xiv-xviii.
- Tavani, Daniele (2014), "Heterodox Approaches Notes on the Goodwin Model", http://www.danieletavani.com/wp-content/uploads/2014/05/ECON705_Goodwin.pdf (10.07.2021)
- Tavani, Daniele ve Luca Zamparelli (2015), "Endogenous Technical Change, Employment and Distribution in the Goodwin Model of the Growth Cycle", *Studies in Nonlinear Dynamics & Econometrics*, 19(2): 209-226.
- Taylor, Lance (1983), *Structuralist Macroeconomics* (New York: Basic Books).
- Taylor, Lance (2004), *Reconstructing Macroeconomics: Structuralist Proposals and Critiques of the Mainstream* (Cambridge, Massachusetts London, England: Harvard University Press).
- Veneziani, Roberto ve Simon Mohun (2006), "Structural Stability and Goodwin's Growth Cycle", *Structural Change and Economic Dynamics*, 17(4): 437-451.
- Verdoorn, Petrus Johannes (1949), "Fattori Che Regolano lo Sviluppo della Produttività del Lavoro. [Factors Governing the Growth of Labor Productivity]", *L'Industria*, 1: 3–10 (İngilizce çev. Thirlwall, A.P. (1988), "Appendix: Factors that Determine the Growth of Labour Productivity", Duncan Ironmonger, J.O.N. Perkins ve Tran Van Hoa (Der.), *National Income and Economic Progress: Essays in Honour of Colin Clark* (London: Macmillan Press): 199-207.
- Volterra, Vito (1926), "Variazioni e Fluttuazioni del Numero D'individui in Specie Animali Conviventi", *Mem. Acad. Lincei Roma*, 2: 31–113.
- Wolf, Richard D. ve Stephen A. Resnick (2016), *Çatışan İktisadi Teoriler* (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Can Evren).
- Yerlikaya, Önder (2011), "İş Çevrimlerinin Lineer Olmayan Dinamikleri: Goodwin'in Büyüme Çevrimleri ve Ampirik Bir Uygulama", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1: 33-48.